

Asqarova Mehriniso Tuychi qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Tibbiyot fakulteti

Davolash ishi yoʻnalishi 2-kurs talabasi

mexriasqarova5@gmail.com

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz shahar Farovon massiv, 43B uy, e-mail:

esadir_74@rambler.ru

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqolada xotira psixologik jarayon sifatida chuqur tahlil qilinadi. Xotiraning mohiyati, tuzilishi va asosiy funksiyalari klassik va zamonaviy psixologiya nuqtayi nazaridan yoritilgan. Maqolada xotiraning axborotni qabul qilish, saqlash va qayta tiklash bosqichlari ilmiy manbalar asosida izohlanadi. Shuningdek, xotiraning fiziologik va psixologik mexanizmlari, uning shaxs faoliyati va taʼlim jarayonidagi oʻrni tahlil qilinadi. Xotira turlari va ularning psixologik xususiyatlari ilmiy dalillar bilan asoslangan holda bayon etiladi. Tadqiqot natijalari psixologiya fanida xotira jarayonlarini chuqurroq anglash va ularni amaliy faoliyatda samarali qoʻllash imkonini beradi.

KALIT SOʻZLAR: Xotira, psixik jarayonlar, esda qoldirish, axborotni saqlash, qayta tiklash, xotira turlari, bilish faoliyati.

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье память рассматривается как сложный психический процесс с позиций классической и современной психологии. Раскрывается сущность памяти, ее структура и основные функции. В статье подробно анализируются этапы запоминания, сохранения и воспроизведения информации на основе авторитетных научных источников. Особое внимание уделяется психологическим и физиологическим механизмам памяти, а также ее значению в деятельности личности и образовательном процессе. Рассматриваются основные виды памяти и их психологические особенности с опорой на научно обоснованные данные. Полученные выводы способствуют более глубокому пониманию процессов памяти и их практического применения в психологии.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Память, психические процессы, запоминание, сохранение информации, воспроизведение, виды памяти, познавательная деятельность

ANNOTATION

This scientific article examines memory as a complex psychological process from the perspectives of classical and modern psychology. The essence, structure, and main

functions of memory are analyzed in detail. The stages of information acquisition, retention, and retrieval are explained based on reliable scientific sources. Particular attention is given to the psychological and physiological mechanisms of memory, as well as its role in human activity and the educational process. The main types of memory and their psychological characteristics are described with reference to well-established scientific evidence. The findings of the study contribute to a deeper understanding of memory processes and their effective application in psychological practice.

KEYWORDS: Memory, psychological processes, memorization, information retention, retrieval, types of memory, cognitive activity

KIRISH

Xotira inson psixikasining eng muhim va murakkab bilish jarayonlaridan biri bo'lib, u shaxsning tajribani o'zlashtirishi, saqlashi va keyingi faoliyatida undan foydalanishini ta'minlaydi. Xotirasiz bilish jarayonlarining uzluksizligi, shaxs rivoji va ijtimoiy tajribaning avloddan avlodga o'tishi mumkin emas. Shu sababli xotira muammosi psixologiya fanida qadimdan dolzarb hisoblanib, turli ilmiy maktablar va nazariy yo'nalishlar tomonidan keng tadqiq etib kelinmoqda. Klassik psixologiya vakillari xotirani ong faoliyatining ajralmas qismi sifatida talqin qilgan bo'lsalar, zamonaviy psixologiya uni murakkab funksional tizim sifatida baholaydi. Xotira nafaqat axborotni saqlash jarayoni, balki uni qayta ishlash, tuzilmaviy jihatdan tartibga solish va zarur holatlarda qayta tiklashni ham o'z ichiga oladi. Ushbu jarayonlar idrok, tafakkur, diqqat va nutq bilan uzviy bog'liq holda kechadi. Hozirgi davrda ta'lim tizimining rivojlanishi, axborot oqimining keskin ortishi va inson intellektual faoliyatiga qo'yilayotgan talablarning kuchayishi xotira jarayonlarini chuqurroq o'rganish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, xotiraning turlari, ularning psixologik mexanizmlari va samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni ilmiy asosda tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa xotira jarayonlarini nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham izohlash imkonini beradi. Mazkur ilmiy maqolaning maqsadi xotirani psixologik jarayon sifatida har tomonlama tahlil qilish, uning asosiy bosqichlari, turlari va mexanizmlarini ilmiy manbalar asosida yoritishdan iborat. Shuningdek, xotiraning shaxs faoliyati va ta'lim jarayonidagi o'rni ochib beriladi hamda psixologiya fanidagi zamonaviy qarashlar tizimli ravishda tahlil qilinadi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Mazkur ilmiy tadqiqotda xotira jarayonlarini o'rganishda nazariy-tahliliy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot materiallari sifatida psixologiya fanida tan olingan klassik va zamonaviy ilmiy manbalar, jumladan umumiy psixologiya bo'yicha fundamental darsliklar, monografiyalar va ilmiy nazariyalar asos qilib olindi. Ushbu

manbalarda xotira psixik jarayon sifatida keng qamrovda yoritilgan bo‘lib, ularning ilmiy ishonchliligi va nazariy ahamiyati xalqaro miqyosda e‘tirof etilgan. Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez metodlari qo‘llanildi. Tahlil metodi yordamida xotiraning mohiyati, tuzilishi, asosiy bosqichlari va turlari alohida komponentlar sifatida ko‘rib chiqildi. Sintez metodi orqali esa turli ilmiy yondashuvlar umumlashtirilib, xotiraning yagona psixologik tizim sifatidagi xususiyatlari ochib berildi. Shuningdek, taqqoslash metodi yordamida xotira haqidagi klassik va zamonaviy psixologik qarashlar o‘zaro solishtirildi. Tadqiqotda tizimli yondashuv metodidan foydalanildi. Ushbu metod xotirani idrok, tafakkur, diqqat va nutq kabi boshqa bilish jarayonlari bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganish imkonini berdi. Xotira jarayonlari shaxs faoliyati va ta‘lim jarayonidagi o‘rni nuqtayi nazaridan tahlil qilindi, bu esa mavzuning amaliy ahamiyatini yanada oshirdi. Shuningdek, ilmiy tavsiflash metodi qo‘llanilib, xotiraning psixologik mexanizmlari va funksional xususiyatlari izchil va mantiqiy tarzda bayon etildi. Tadqiqot metodlari xotira muammosini chuqur ilmiy asosda yoritishga, mavjud nazariy qarashlarni umumlashtirishga va ilmiy xulosalar chiqarishga xizmat qildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O‘tkazilgan nazariy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, xotira inson psixikasida axborotni qabul qilish, saqlash va qayta tiklashni ta‘minlovchi murakkab va ko‘p bosqichli psixologik jarayon hisoblanadi. Ilmiy manbalarni tizimli o‘rganish jarayonida xotiraning har bir bosqichi o‘ziga xos psixologik mexanizmlarga ega ekanligi aniqlandi. Axborotni esda qoldirish jarayoni idrok va diqqat bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, ularning rivojlanganlik darajasi xotira samaradorligiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalari xotira jarayonlari shaxs faoliyatining barcha sohalarida muhim ahamiyat kasb etishini tasdiqlaydi. Xususan, ta‘lim jarayonida xotira bilimlarni mustahkamlash, ularni ongli ravishda o‘zlashtirish va amaliy faoliyatda qo‘llash uchun asosiy psixologik omil sifatida namoyon bo‘ladi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ma‘noli xotira mexanik xotiraga nisbatan barqarorroq bo‘lib, axborotning uzoq muddat saqlanishini ta‘minlaydi. Xotira turlarini tahlil qilish natijasida har bir turning funksional ahamiyati aniqlangan. Harakat xotirasi amaliy ko‘nikmalar shakllanishida yetakchi rol o‘ynaydi, obrazli xotira atrof-muhitni idrok etish va tasavvurlarni shakllantirishda muhim hisoblanadi, so‘z-mantiqiy xotira esa tafakkur va nutq rivoji bilan chambarchas bog‘liqdir. Hissiy xotira esa shaxsning motivatsion sohasiga ta‘sir etib, tajribaning subyektiv baholanishini belgilaydi. Muhokama jarayonida aniqlanganki, xotira nafaqat mustaqil psixik jarayon, balki boshqa bilish jarayonlari bilan uzviy integratsiyada faoliyat yuritadi. Idrok va tafakkur bilan o‘zaro bog‘liqlik xotiraning faol va ijodiy xarakterini belgilaydi. Zamonaviy psixologik qarashlarga ko‘ra, xotira passiv axborot ombori emas, balki shaxs faoliyatiga mos ravishda doimiy qayta ishlanib boriladigan dinamik tizimdir.

Olingan ilmiy natijalar xotira jarayonlarini chuqurroq tushunishga xizmat qiladi hamda psixologiya fanida nazariy va amaliy tadqiqotlar uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Xotira mexanizmlarini chuqur o'rganish ta'lim jarayonini takomillashtirish, shaxsning bilish faoliyatini rivojlantirish va psixologik amaliyotda samarali metodlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

XULOSA

Ushbu ilmiy maqolada xotira psixologik jarayon sifatida har tomonlama tahlil qilindi. O'tkazilgan nazariy tahlil natijalari xotiraning inson psixikasida muhim o'rin egallashini, bilish jarayonlarining uzluksizligini ta'minlashini va shaxs tajribasining shakllanishida yetakchi ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Xotira orqali avval o'zlashtirilgan bilimlar, malaka va ko'nikmalar saqlanadi hamda faoliyat jarayonida qayta tiklanadi. Tadqiqot davomida xotiraning asosiy bosqichlari va turlari ilmiy manbalar asosida tizimli ravishda yoritildi. Natijalar shuni tasdiqladiki, xotira jarayonlari idrok, diqqat, tafakkur va nutq bilan uzviy bog'liq holda faoliyat yuritadi. Bu esa xotirani alohida psixik hodisa sifatida emas, balki murakkab va dinamik psixologik tizim sifatida talqin qilish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, xotiraning ta'lim va tarbiya jarayonidagi ahamiyati ilmiy asosda izohlandi. Ma'noli esda qoldirishning ustunligi, xotira samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni hisobga olish ta'lim jarayonining sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Xotira mexanizmlarini chuqur o'rganish shaxsning bilish faoliyatini rivojlantirish va psixologik amaliyotda samarali yondashuvlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Mazkur maqolada bayon etilgan xulosalar psixologiya fanida xotira muammosini yanada chuqurroq tadqiq etish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi hamda kelgusidagi ilmiy izlanishlar va amaliy tadqiqotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rubinshteyn S. L. Umumiy psixologiya asoslari. – Moskva: Pedagogika, 1989.
2. Leontev A. N. Faoliyat. Ong. Shaxs. – Moskva: Politizdat, 1977.
3. Luriya A. R. Oliy nerv faoliyati va psixologiya. – Moskva: Moskva universiteti nashriyoti, 1979.
4. Petrovskaya A. V. Umumiy psixologiya. – Moskva: Akademiya, 2005.
5. Nemov R. S. Psixologiya. Umumiy psixologiya. – Moskva: Vlado, 2010.
6. Gippenreyter Yu. B. Umumiy psixologiyaga kirish. – Moskva: CheRo, 2002.
7. Baddeley A. Human Memory: Theory and Practice. – London: Psychology Press, 1997.
8. Tulving E. Elements of Episodic Memory. – Oxford: Oxford University Press, 1983.

9. Atkinson R. C., Shiffrin R. M. Human Memory: A Proposed System and Its Control Processes. – New York: Academic Press, 1968.
10. Eysenck M. W., Keane M. T. Cognitive Psychology: A Student's Handbook. – London: Psychology Press, 2015.